

The Stockholm University
Linnaeus Center for
Integration Studies (SULCIS)

Övertäckning och bortfall

Eskil Wadensjö

Rapport 2013:3

ISSN 1654-1189

Övertäckning och bortfall*

Eskil Wadensjö

Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet och
Stockholm universitets Linnécentrum för integrationsstudier (SULCIS)

Vid olika undersökningar är det viktigt att beakta problem med övertäckning och bortfall. Denna rapport innehåller en allmän genomgång av sådana problem och belyser dem genom en närmare presentation av denna typ av problem i samband med levnadsnivåundersökningen av utlandsfödda och deras barn (LNU-UFB).

Innehållsförteckning

Övertäckning.....	3
Bortfall.....	8
Effekter av övertäckning vid registerundersökningar av utrikes föddas sysselsättning	11
Övertäckning och bortfall i LNU-UFB.....	13
Några slutsatser.....	18
Referenser	19

---

* Stort tack till Frida Videll, SCB för hjälp med uppgifter om bortfallet inom arbetskraftsundersökningarna, Malin Forsberg, SCB med uppgifter om bortfallet inom LNU-UFB och Christer Gerdes, Susan Niknami och Susanne Urban för värdefulla synpunkter på en tidigare version.

Mycket av den samhällsvetenskapliga forskningen bygger på befolkningsregister. Dels finns det forskning som direkt använder sig av bearbetningar av befolkningsregister tillsammans med olika andra register. Dels finns det forskning som bygger på att urvalet av de enheter som ingår i undersökningen dras från befolkningsregister (i Sverige RTB, registret över totalbefolkningen). Det är därför mycket viktigt att registret över totalbefolkningen innehåller alla personer som ingår i befolkningen men däremot inte innehåller personer som inte ingår i befolkningen.

Vid renodlade registerundersökningar är det viktigt att populationen är den avsedda och att det inte finns övertäckning eller undertäckning. Övertäckning kan finnas om personer som avlidit eller utvandrat kvarstår i registret. Finns det övertäckning överskattas befolkningens storlek och vi får felaktiga skattningar vid beräkningar av andelen av befolkningen som har någon viss egenskap, t.ex. andelen som är sysselsatta; vi får en underskattning av andelen sysselsatta.

Det förekommer även undertäckning; personer som är bosatta i Sverige men som inte är folkbokförda här. Det finns för det första dem som ofta benämns papperslösa – personer som saknar tillstånd att bo eller arbeta i Sverige (de har oftast ”papper” men inte rätt papper). Det finns också personer som av olika skäl skriver sig utomlands för att inte lätt kunna nås av till exempel kronofogdemyndigheten eller olika fordringsägare. Det finns slutligen dem som har rätt att uppehålla sig i Sverige men av olika skäl slarvar med att folkbokföra sig här. Se Skatteverket (2006).

Övertäckning leder även till problem vid intervjuundersökningar där urvalsramen är registerstatistik. När man gör en intervju- eller enkätundersökning baserad på ett urval individer, vill man naturligtvis att alla som ingår i urvalet ska tillhöra den population som man avser att undersöka och att alla deltar. Så blir det av många skäl aldrig. Det finns problem med såväl övertäckning som bortfall.

Det kan finnas en övertäckning av två skäl. För det första kan något hända mellan urvalsdragningen och tidpunkten för den tänkta intervjun. Intervjupersonen kan ha lämnat landet eller avlidit. För det andra kan det finnas fel i registret. Den man önskar intervjua var redan vid urvalsdragningen inte längre i landet eller avliden. Den mer allmänt förekommande orsaken till sådan övertäckning är att den man önskar intervjua har utvandrat men inte har anmält detta. Omfattningen av en sådan övertäckning som beror på oregistrerad utvandring skiljer sig markant åt mellan olika grupper. Det kan också vara så att den tänkta intervjupersonen av andra skäl inte

tillhör den grupp man vill undersöka, t.ex. inte är född utomlands om man vill undersöka dem som är födda utomlands, etc.

Ett annat problem är att en del av dem som tillhör populationen av olika skäl inte vill eller kan delta i undersökningen. Vi får ett bortfall. I en del fall kan det bero på att personen inte går att få kontakt med. För en del av dessa personer kan det egentligen vara fråga om övertäckning genom utvandring, men det går inte att vara säker på att personen har utvandrat. Andra vill av olika skäl inte delta i undersökningen. En tredje grupp utgörs av dem som av olika skäl inte går att intervju, till exempel på grund av intervjupersonens sjukdom.

Jag ska här först mer allmänt behandla de båda problemen – övertäckning och bortfall – var för sig för att sedan göra det mer i detalj i anslutning till Levnadsnivåundersökningen av utlandsfödda och deras barn (LNU-UFB).

Övertäckning

En person som flyttar från Sverige och avser att stanna utomlands i minst ett år ska oavsett medborgarskap anmäla det. Den myndighet som sedan 1991 har hand om folkbokföringen i Sverige är Skatteverket. Anmälan ska göras till det lokala skattekontoret – det räcker inte med att anmäla utvandringen genom en adressändring till posten eller till någon annan myndighet än Skatteverket. Det är dock inte alla som gör en sådan anmälan.

Det finns olika förklaringar till att personer inte gör en sådan anmälan. Många länder har inte ett folkbokföringssystem som liknar det svenska och de som kommer från dessa länder har därmed oftast ingen kunskap om ett sådant system sedan tidigare. Den vanligaste förklaringen är kanske därför okunskap om att man ska göra en anmälan om utflyttning. Men många som är födda i Sverige missar också att göra en anmälan. Det är besvärligt att flytta och det finns mycket annat att tänka på och göra vid en flyttning än att anmäla till det lokala skattekontoret att man flyttar.

En andra förklaring är att det av olika skäl kan vara fördelaktigt att vara folkbokförd i Sverige även om man har flyttat från landet. Det gäller inte minst för dem som har medborgarskap i ett land utanför EU/EES, och som skulle kunna behöva söka ett nytt tillstånd om de senare vill komma tillbaka till Sverige. Det kan också finnas fördelar vid vissa typer av inkomsttransfereringar. Ett exempel är att garantipensionens storlek beror på antalet år bosatta i

Sverige. Det krävs 40 års vistelse i Sverige före 65 års ålder för att få en full garantipension. Om en person har mindre än 40 års vistelse i Sverige, görs en proportionell reduktion av garantipensionen.¹ Vissa andra inkomstöverföringar är betingade av att man är registrerad som bosatt i Sverige. Se Skatteverket (2006).

Omfattningen av övertäckningen är stor och är betydligt vanligare bland dem som är födda utomlands än bland dem som är födda i Sverige. Benägenheten att utvandra (antingen flytta tillbaka till hemlandet eller flytta vidare till ett annat land) är större bland dem som är födda utomlands än bland dem som är födda i Sverige.

Övertäckningen började uppmärksammas mer allmänt, när man såg att dödligheten i vissa åldersgrupper i Sverige var betydlig lägre bland dem som var födda utanför Sverige än bland dem som var födda i Sverige.² Detta var knappast något som svarade mot de föreställningar man hade och har om den relativa dödligheten efter födelseland. Förklaringen var att söka i att många som hade flyttat från Sverige inte hade anmält det (och när de dör utomlands kommer det inte till den svenska folkbokföringsmyndighetens kännedom).³

Antalet utlandsfödda blir därmed överskattat, men med hur mycket? Den beräknade omfattningen av överskattningen med grund i mortalitetstalen beror på om mortalitetstalen givet ålder är desamma för utlandsfödda som för dem som är födda i Sverige, eller om de är högre eller lägre. För att mortaliteten är högre i vissa grupper av utlandsfödda talar att mortaliteten i olika åldrar är högre i dessa länder än i Sverige, men också sammansättningen efter karakteristika som civilstånd, utbildning och inkomster, karakteristika som är relaterade till mortalitet.

Qvist (1999) redovisar en noggrann genomgång av övertäckningen 1983–1997 beräknad med hjälp av skillnader i mortalitetstal. Mortaliteten är enligt statistiken högst för dem som är födda i Finland.⁴ Sedan följer i ordning de som kommer från andra nordiska länder, de som är födda i

---

¹ Pensionsåldersutredningen (SOU 2013:55) har föreslagit att även år efter 65 ska kunna räknas om en person väljer att ta ut sin pension vid en högre ålder.

² Jan Ekberg (1995) var den som först uppmärksammade problemet. Greijer (1995, 1996, 1997a, 1997b) gjorde inom SCB några tidiga studier av övertäckningen, där hon använde sig av olika metoder. Nilsson (1995) gjorde tidigt en undersökning där han jämförde mortaliteten av utrikesfödda med dem som var födda i Sverige.

³ Nämnaren blir alltför stor vid beräkningen av mortaliteten i olika åldersgrupper.

⁴ Överdödligheten är mycket stor bland personer födda i Finland, speciellt bland män. Det kan hänföras dels till den socioekonomiska sammansättningen av dem som kommit från Finland, dels en hög alkoholkonsumtion. Även om det finns en överdödlighet bland dem som kom från Finland som arbetskraftsinvandrare under 1960-talet kan det finnas en övertäckning. Quist antar att införandet av det internordiska flyttningsbetyget, som infördes genom ett

Sverige, de som är födda i övriga Europa och lägst de som är födda utanför Europa. Det pekar på att det finns en övertäckning bland dem som är födda i övriga Europa och framför allt utanför Europa. Kontroll görs i undersökningen för ålder, kalenderår, civilstånd och region i Sverige men däremot inte för socioekonomiska variabler som utbildning och yrke. Jämförelsen görs antingen med mortalitetstalen för dem som är födda i Sverige eller för dem som är födda i de andra nordiska länderna med undantag för Finland för att på något sätt kontrollera för skillnader i socioekonomiska variabler. Övertäckningen beräknad på dessa båda sätt uppskattas ligga i ett intervall mellan 25000 och 50000 personer under den undersökta perioden. Övertäckningen är högst bland medelålders, icke-gifta och bosatta i storstadsområdena.

Övertäckningen bland utrikes födda är relaterad till hur vanlig återutvandring är.⁵ Finns det ingen återutvandring finns det naturligtvis ingen övertäckning, som har sin grund i att personer inte anmäler att de utvandrar. Även om återutvandringsstatistiken är bristfällig är den registrerade återutvandringen troligen starkt korrelerad med den faktiska återvandringen, om än den registrerade utflyttningen är alltför låg. Vi kan genom att studera den registrerade återutvandringsbenägenheten få en indikation på var risken för övertäckning är störst. Se Skarman (2011) för en analys av återutvandringen. Enligt denna undersökning är återutvandringen störst bland dem som kommer från Norden och lägst bland dem som kommer från övriga Europa (utanför Norden och EU). Bland dem som kommer från länder utanför Europa är återutvandringen störst bland dem som kommer från länder med högt värde på HDI (Human Development Index), därefter bland dem med medel-HDI och lägst bland dem med lågt-HDI. Ser vi till olika karakteristika finner vi att återutvandringsbenägenheten är högre bland män än bland kvinnor och att den bland olika åldersgrupper är högst bland dem som är i åldern 20–30 år. Den är lägre bland ensamstående än bland dem som har barn, lägre bland dem som har arbete än bland dem som är arbetslösa och bland de arbetslösa är utvandringsbenägenheten högre bland dem som inte har någon arbetslöshetsersättning. Jämför vi olika invandringskategorier finner vi att återutvandringsbenägenheten är lägst bland dem som kommer på grund av asyl och närmast bland dem som kommer som pensionärer och som anhöriga. Högst är den bland dem som kommer från de nordiska grannländerna.

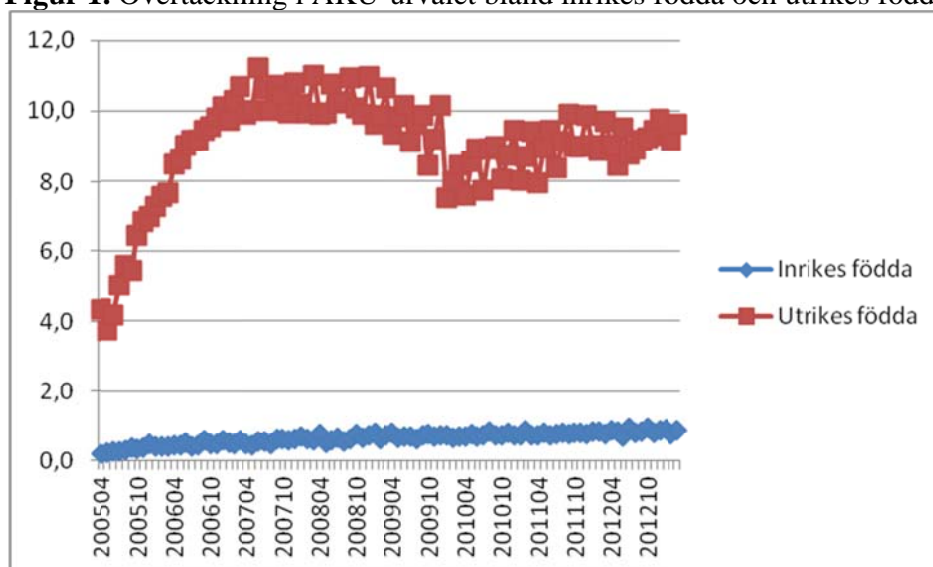
beslut redan 1969, innebär att det inte finns någon övertäckning bland dem som kommer från de nordiska grannländerna, men redovisar inget stöd för att så är fallet.

⁵ För statistiska problem med oregistrerad återutvandring i samband studiet av återutvandringen, se Klinthäll (2003).

Det finns också många andra sätt att försöka mäta övertäckningen. Se Skatteverket (2006) och Bengtsson (2010). Även dessa andra metoder pekar på att övertäckningen är omfattande, kanske än mer omfattande än vad beräkningar baserade på mortalitetstal visar. De pekar också på att övertäckningen har ökat över tiden.

Ett sätt att se hur stor övertäckningen kan vara totalt och för olika grupper är att använda sig av information från arbetskraftsundersökningarna (AKU), som är telefonintervjuundersökningar, men där urvalet är baserat på registerinformation. Ett problem vad gäller AKU och övertäckning är att urvalet till AKU endast dras en gång om året. En del personer hinner lämna under året efter att urvalsdragningen är genomförd. I figur 1 visas hur stor övertäckningen är dels för personer som är födda i Sverige, dels för dem som är utrikes födda. Vi ska då komma ihåg att de här talen avser dem som SCB har fastställt att de inte längre är bosatta i Sverige. Det finns personer som egentligen borde ingå i övertäckningen men där SCB inte lyckats fastställa det och som därför i stället redovisas som bortfall – personer som SCB inte lyckats få kontakt med, men där SCB inte kunnat visa att det är fråga om övertäckning. Vi återkommer till denna fråga i avsnittet om bortfall.

Figur 1. Övertäckning i AKU-urvalet bland inrikes födda och utrikes födda 2005–2013

Källa: Information från SCB rörande AKU.

Vi ser att övertäckningen gradvis stiger bland inrikes födda men inte överstiger 1 procent under perioden. Bland utrikes födda är nivån mycket högre. I början av perioden ligger den på ungefär 4 procent för att sedan snabbt stiga. I slutet av perioden ligger den på närmare 10 procent. Det är på en så pass hög nivå att det har stor betydelse när man använder registerstatistik. Den snabba uppgången av övertäckningen från april 2005 till 2007 kan spegla en faktisk uppgång av den reella övertäckningen men skulle också kunna vara ett resultat av att man blivit bättre på att fastställa att övertäckning föreligger.

Övertäckningen varierar starkt mellan olika grupper. Den är låg för grupper som kommer från Europa men mycket högre för dem som kommer från andra länder. Allra högst är den för dem som är klassificerade som födda i övriga länder av vilka den stora merparten är klassificerade som att de kommit från okänt land. I denna grupp (okänt land) som utgör ungefär 6 procent av alla utrikes födda är de allra flesta övertäckning. Beräknar vi ett genomsnitt för månadsobservationerna mellan april 2005 och mars 2013 får vi följande tal för övertäckningen efter födelseland: Sverige 0,7 procent, övriga länder i Norden 0,8 procent, Övriga Europa 2,9 procent, Sydamerika 3,1 procent, Nordamerika 7,6 procent, Asien 3,2 procent, Afrika 3,9 procent och Övriga 87,1 procent. I gruppen övriga ingår förutom de som har okänt födelseland också dem födda i Oceanien och statslösa. De med okänt födelseland är den antalsmässigt helt dominerande gruppen; 6 av 7 procentenheter av dem som ingår i gruppen övriga. Förklaringen till det stora antalet med okänt födelseland är att uppgifter i AKU om födelseland hämtas från den mest aktuella versionen av RTB och om personen saknas i RTB klassas den som okänt födelseland. Detta innebär att om personen t.ex. emigrerar eller avlider och därmed tas bort från RTB mellan urvalsdragningen och det sista intervjutillfället kommer personen att klassas som okänt födelseland. Tiden mellan urvalsdragning och sista intervjutillfället varierar mellan cirka två och tre år. Att tiden varierar på detta sätt beror på att AKU är en panelundersökning där en person som dragits intervjuas åtta gånger under en tvåårsperiod och att urvalet dras en gång per år och avser då personer som ska delta för första gången under det kommande året, januari-december.

Övertäckningen leder till flera olika problem för såväl myndigheter som forskare. Ett allvarligt problem är att andelen sysselsatta underskattas speciellt för dem som är födda utomlands. Vi är här dock mest intresserade av de problem som övertäckningen leder till vid genomförandet av

intervjuundersökningar. Det viktigaste problemet är att tid (och medel) används för att söka efter personer som inte längre finns i landet och som alltså inte borde ingå i urvalsramen.

Övertäckning är inget nytt fenomen. I en intervjuundersökning som genomfördes i november 1969 av c. 3500 personer som invandrat från Finland, Italien, Jugoslavien och Tyskland, var andelen övertäckning 12, 22, 10 respektive 19 procent för de fyra grupperna. Se Wadensjö (1973).

Bortfall

När SCB gjorde intervjuundersökningar under 1960-talet var bortfallet lågt. Det fanns få andra undersökningar som tog upp intervjupersonernas tid, de flesta personer var lätta att nå och det fanns kanske en känsla av att det var en plikt att svara när en myndighet som SCB ställde frågor. Klimatet ändrades kring år 1970, delvis som om en följd av en intensiv och kritisk diskussion av integritetsfrågor i samband med Folk- och bostadsräkningen 1970. Det uppstod en skepsis mot intervjuundersökningar genomförda av statliga myndigheter. Bortfallet har sedan gradvis ökat av olika orsaker.⁶

Det finns troligen flera förklaringar till det bortfall som inte är övertäckning. En förklaring till det ökade bortfallet kan vara den ökade förekomsten av andra intervjuundersökningar som tar upp intervjupersonernas tid. Det finns ett stort antal undersökningar av olika företag i många olika frågor. Personer känner sig störda av alla som frågar om de vill delta i olika undersökningar och tackar därför nej till att delta även i SCB:s undersökningar.

En annan förklaring till det ökade bortfallet kan vara att alla inte har fast telefon utan endast mobiltelefon och inte så få fall utan registrerat telefonnummer (kontantkortstelefoner). Många har också möjlighet att se från vilket nummer ett samtal kommer från innan de svarar, och de kan då välja att avstå från att svara då de inte känner igen telefonnumret.

Det har också blivit mer komplicerat för dem som intervjuar att få kontakt med intervjupersonerna, då det har blivit svårare att komma fram till lägenheter i flerfamiljshus genom allt mer allmänt förekommande portlås och dörrkoder.

---

⁶ För en noggrann rapportering av bortfallet i en undersökning med mycket högt bortfall se SCB (2008). Undersökningen avsåg ungdomar som avbrutit gymnasiestudier. Bland dem som avbrutit sina gymnasiestudier var bortfallet betydligt högre bland utrikes födda än bland inrikes födda.

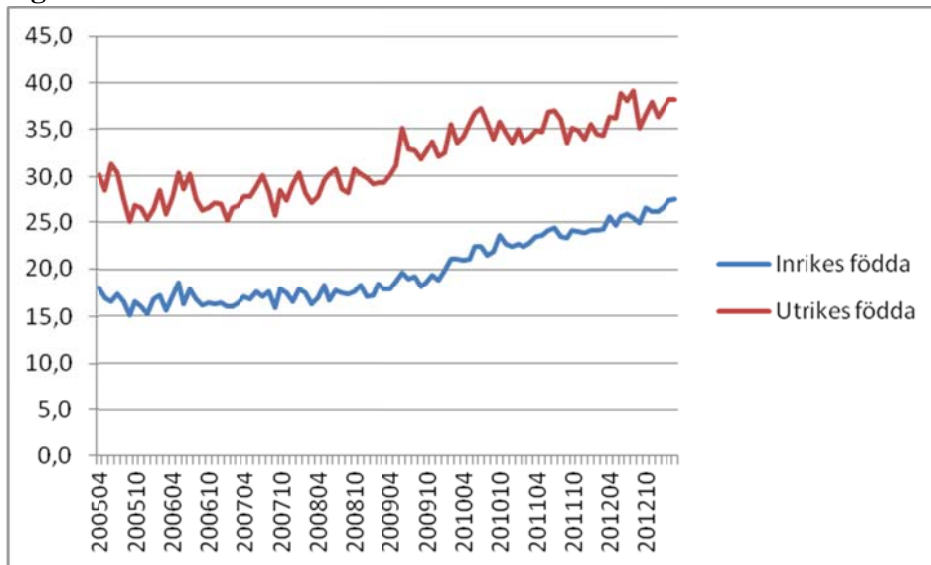
Det kan inte heller uteslutas att det finns en rädsla att lämna uppgifter till myndigheter trots försäkran om att uppgifterna behandlas konfidentiellt. Det kan kanske allra mest gälla dem som har kommit som flyktingar.

Ytterligare en orsak till bortfall är att personer har lämnat landet, men där SCB inte har lyckats fastställa att så är fallet. En del av det som egentligen är övertäckning blir alltså klassificerat som bortfall. Denna typ av felklassificering kan förväntas finnas både vad gäller inrikes och utrikes födda, men vara vanligare bland utrikes födda som i större utsträckning flyttar från Sverige och där risken för felklassificering av detta skäl därför blir större.

Bortfall är problematiskt av två skäl. För det första kostar det att försöka få tag i personer även när man inte lyckas få till stånd en intervju. För samma antal arbetstimmar och för samma kostnad får man färre intervjuer. Undersökningen blir dyrare och/eller omfattar färre personer. För det andra blir bortfallet i regel olika stort i olika grupper. Om det finns skillnader i bortfallsfrekvens efter observerbara egenskaper som ålder eller kön, kan man kompensera för det i beräkningarna genom att ge olika intervjupersoner olika vikter i beräkningarna. Är skillnaderna i bortfall däremot varierande efter icke-observerbara egenskaper är det betydligt svårare att korrigera. Om det är så att av de man inte intervjuar avviker i något av de avseenden man vill undersöka, kan de slutsatser man drar bli felaktiga. Det är viktigt att hitta lämpliga metoder för att korrigera för snedheten i urvalet. Se Lundström och Särndal (2001). Att SCB tar bortfallet på allvar visas bland annat av att man ställt samman en handbok för hur man ska kunna minska bortfallet. Se Japtec m.fl. (1997).

Lättast att se utveckling mot ökat bortfall är kanske att undersöka bortfallet i en och samma undersökning över tiden. I Arbetskraftsundersökningarna (AKU), som är en telefonbaserad undersökning, var bortfallet år 1970 endast kring 2–3 procent men hade år 1995 stigit till ungefär 12–13 procent. Se Japtec m.fl. (1997). Bortfallet har sedan ökat ytterligare. År 2012 var bortfallet 27 procent. Något mer än hälften av bortfallet avser personer som inte hade påträffats. En del av detta bortfall är troligen övertäckning.

Figur 2. Bortfall i AKU bland inrikes och utrikes födda 2005–2013

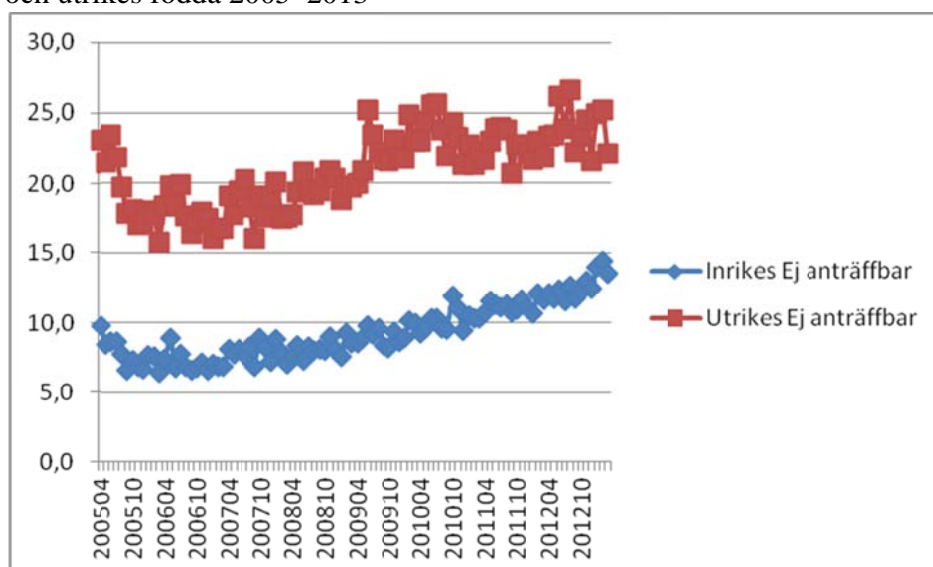

Källa: Information från SCB rörande AKU.

Vi kan se det ännu tydligare om vi gör en uppdelning på inrikes födda och utrikes födda. Se figur 2. Uppgifterna är månadsdata från april 2005 till och med mars 2013. Vi ser att skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda är stora. Bortfallet är betydligt större bland de utrikes födda. Skillnaden varierar något över tiden men är de flesta åren mer än tio procent.

Granskar vi uppgifterna närmare finner vi att skillnaden helt kan hänföras till att de utrikes födda oftare än de inrikes födda inte har kunnat anträffas. Det är inte fler utrikes födda som vägrar att medverka och det är inte fler utrikes födda som inte kan svara på grund av sjukdom mm. I figur 3 redovisar vi därför bortfallet för dem som inte har varit anträffbara. Vi ser att denna typ av bortfall tenderar att öka för båda grupper under den undersökta perioden, men också att nivån är betydligt högre bland utrikes födda, ungefär 10 procentenheter högre än bland inrikes födda. Skillnaden har varit ungefär lika stor under hela den undersökta perioden. Lägg märke till att denna typ av bortfall minskar under inledningen av perioden samtidigt som den av SCB fastställda övertäckningen ökar (se figur 1). Det antyder att i varje fall en del av bortfallet egentligen kan vara fråga om övertäckning.

Figur 3. Bortfall i AKU bland personer beroende på att de inte varit anträffbara bland inrikes och utrikes födda 2005–2013

Källa: Information från SCB rörande AKU.

Bortfallet till följd av att någon inte är anträffbar varierar markant efter födelseland. Genomsnittet av månadsdata mellan april 2005 och mars 2013 är efter födelseland följande: Sverige 9,3 procent, Norden 13,4 procent, Övriga Europa 19,7 procent, Sydamerika 21,9 procent, Nordamerika 22,4 procent, Asien 23,4 procent, Afrika 35,5 procent och Övriga 25,2 procent.

Effekter av övertäckning vid registerundersökningar av utrikes föddas sysselsättning

Den svenska registerstatistiken har hög kvalitet avseende dem som är sysselsatta. Registren innehåller uppgifter om bransch, yrke, arbetsinkomst, arbetstider mm och dessutom olika demografiska karakteristika som kön, ålder, civilstånd, bostadsort, födelseland. Däremot finns en osäkerhet om dem som inte är sysselsatta (eller studerar i Sverige). De som finns i registren utan registrerad sysselsättning kan egentligen vara utflyttade från Sverige. Det innebär, förutom att befolkningens storlek blir överskattad, en felkälla vad gäller andelen av befolkningen och av olika grupper som är sysselsatta. Andelen sysselsatta beräknas som kvoten mellan dem som är sysselsatta och dem som är registrerade som boende i landet i den grupp som undersöks. Om en del som är registrerade som bosatta i landet inte är det, underskattas andelen sysselsatta. Då

andelen som ingår i övertäckningen är stor bland utrikes födda, innebär det att underskattningen av andelen sysselsatta blir speciellt stor för just denna grupp.

Det går lätt att visa med ett räkneexempel. Anta att den i registerstatistiken beräknade andelen sysselsatta bland utrikes födda är 60 procent och att övertäckningen är 10 procent (den andel som SCB finner i samband med Arbetskraftsundersökningarna). Den reella sysselsättningsandelen blir då 67 procent. Om övertäckningen är 20 procent – den av SCB funna övertäckningen och skillnaden i andelen anträffade mellan utrikes födda och inrikes födda i bortfallet, så blir den reella sysselsättningsandelen för utrikes födda 75 procent. Nu kan detta vara alltför höga tal för övertäckningen, men räkneexemplet visar på att det finns anledning att vara försiktig vid tolkning av uppgifter om andelen sysselsatta för olika grupper av utrikes födda.

Talen för andelen sysselsatta är viktiga för tolkningen för hur integrationen på arbetsmarknaden är för de utrikes födda och olika grupper av utrikes födda jämfört med för de inrikes födda. I undersökningar och debatt har speciellt intresse fästs vid hur det går med andelen sysselsatta över tiden i Sverige. Det är i detta sammanhang av intresse att se hur övertäckningen förändras över tiden. Det finns där motverkande tendenser. Det sker dels en ackumulering av övertäckning över tiden – fler har lämnat och inte registrerat att de flyttat om man följer en kohort över tiden. Det motverkas av att registren efter hand korrigeras och personer registreras som utflyttade och inte som bosatta i Sverige. För att övertäckningen blir lägre med ökad vistelsetid i Sverige, talar också att återflyttningen i regel minskar över tiden. Vi vet emellertid inte hur den sammantagna utvecklingen av övertäckningen för en grupp av utrikes födda utvecklas med ökad vistelsetid i Sverige.

I LNU-UFB var den registrerade övertäckningen högre bland dem med kort vistelsetid, medan bortfallet genom att personer inte var anträffade var ungefär lika hög för dem som vistats i Sverige mellan 31 och 40 år som för dem som vistats i Sverige 20 år eller kortare eller mellan 21 och 30 år.

Övertäckning och bortfall i LNU-UFB⁷

De som ingår i undersökningen av utlandsfödda och deras barn (LNU-UFB) är de utlandsfödda som vid urvalstillfället var mellan 18 och 75 år och barnen till intervjupersonerna som var mellan 10 och 18 år. För att kunna analysera olika grupper gjordes en indelning i olika strata efter födelseregion (sju regioner) och ålder (tre åldersgrupper).⁸ Indelningen framgår av tabell 1 nedan. I varje stratum gjordes ett urval på 350 individer, totalt 7350 individer. Det blev dock inte 350 individer som SCB försökte kontakta i varje stratum. 42 personer föll bort; 7 hade avlidit, 18 utvandrat och 17 hade sekretessmärkning i RTB (Registret över totalbefolkningen). Dessa 42 personer var inte koncentrerade till ett speciellt stratum. Antalet som SCB försökte kontakta för en intervju varierade från 345 till 350 personer mellan olika strata.

En begränsning i urvalet är att personer 75 år och äldre inte ingår. En annan begränsning är att de som är under 18 år inte ingår. De ingår dock i barn-UFB (barn mellan 10 och 18 år). En annan begränsning är att endast de som kommit till Sverige senast den 1 januari 2005 ingår. Denna avgränsning gjordes bland annat för att hålla nere tolkningskostnaderna och för att ett viktigt mål med undersökningen var att undersöka integrationsprocessen. Det innebär att den stora merparten av dem som kommit från Öst- och Centraleuropa efter att EU utvidgats i två steg den 1 maj 2004 och 1 januari 2007 inte ingår i undersökningen och att de som kommer från Övriga Europa i stor omfattning därmed är flyktingar eller anhöriginvandrare och inte arbetskraftsinvandrare. I de tre regionerna Mellanöstern och Nordafrika, Övriga Afrika samt Övriga Asien finns några länder från vilka många har kommit under de senaste åren som är underrepresenterade jämfört med alla som nu är bosatta i Sverige. Det gäller naturligtvis Syrien där många har kommit 2012 och 2013 men också Afghanistan, Irak och Somalia.

I relativt få intervjuer har tolk använts, totalt 126. Vid 91 intervjuer har professionell tolk använts, i merparten övriga fall har anhöriga tolkat.

Övertäckningen är som nämnts ett problem i alla urvalsundersökningar.⁹ Den består dels av övertäckning som konstateras av SCB när de gör undersökningen, dels en okänd del av dem som

---

⁷ Detta avsnitt bygger på SCB (2013a) och SCB (2013b) och tabeller som erhållits från SCB.

⁸ Om urvalet endast varit slumpmässigt över hela den utlandsfödda populationen hade endast vissa stora grupper av utlandsfödda som de som är födda i Finland kunnat analyseras separat.

⁹ Vi har uppgifter från såväl efter grundomgång, bortfallsuppföljning 1 och bortfallsuppföljning 2 (förkortad intervju med möjlighet till huvudintervju). Vi redovisar här resultat efter bortfallsuppföljning 2. Det är framför allt nivåerna som skiljer sig åt mellan de olika omgångarna, inte mönstret.

SCB redovisar som bortfall när de inte har lyckats att få kontakt med individer i urvalet. I tabell 1 redovisas den konstaterade övertäckningen i olika strata.

Tabell 1. Övertäckning i olika strata i procent av urvalet i respektive stratum i LNU-UFB

Region	Ålder		
	18–30	31–55	56–74
Norden	11,2	4,0	3,2
EU15 plus	13,9	5,4	5,7
Övriga Europa	2,9	1,4	3,7
Mellanöstern och Nordafrika	5,7	4,0	3,5
Övriga Afrika	9,5	4,3	5,5
Övriga Asien	9,1	5,2	3,7
Latinamerika	6,3	4,0	3,7

Vi ser i tabell 1 att den konstaterade övertäckningen är relativt stor. För hela urvalet är den 5,5 procent. Den är på ett undantag när, Övriga Europa, högst bland de yngsta. Bland regioner är den högst bland dem som är födda i EU15 plus¹⁰ och Norden. Från dessa länder är det lättast att komma tillbaka till Sverige om man har flyttat från Sverige – vilket antyder att bristande kunskap om reglerna för registrering av utvandring kan ligga bakom övertäckningen. Intressant är att notera att övertäckningen är relativt hög bland dem som är födda i de nordiska länderna. Det tyder på att det internordiska flyttningsbetyget¹¹ inte fungerar som det är tänkt och att det är dags för en översyn av detta system. Det kan i och för sig finnas dem som är födda i ett nordiskt land som flyttar från Sverige till ett tredje land utanför Norden och inte anmäler utvandringen, men det är knappast den huvudsakliga förklaringen till övertäckningen.

¹⁰ De första femton medlemmarna i EU plus Kanada, USA, Australien och Nya Zeeland.

¹¹ Det internordiska flyttningsbetyget infördes 1969 (SFS 1969:493; Lag om folkbokföring vid internordisk flyttning). Anmälan om flyttning ska göras inom två veckor och de nordiska folkbokföringsmyndigheterna ska rapportera till varandra. En revidering gjordes år 1989 (SFS 1989:1007; Lag om överenskommelse mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om folkbokföring) och förändrades på nytt genom att ett avtal träffades mellan de nordiska länderna i november 2004. Se Skatteutskottet (2005) och SFS 2005:268, Lag om överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island och Norge och Sverige om folkbokföring. Det nordiska flyttningsbetyget ersattes av elektronisk kommunikation mellan de centrala registreringsmyndigheterna.

Den av SCB konstaterade övertäckningen är lägst bland dem som kommer från Övriga Europa. Vi ska då komma ihåg att undersökningen endast omfattar dem som kommit senast den 1 januari 2005 och att därmed endast få arbetskraftsinvandrare från tiden efter EU-utvidgningen ingår. Merparten av de som ingår i urvalet från Övriga Europa är flyktingar och anknytningsfall. För samtliga grupper gäller dock att uppmärksamma att troligen endast en del av övertäckningen täcks av den av SCB konstaterade övertäckningen. En annan del döljer sig under rubriken bortfall.

Bortfallet i LNU-UFB är mycket större än den konstaterade övertäckningen. En del av bortfallet är självklart inte övertäckning. Det gäller dem som avböjt medverkan (16,2 procent av dem som ingår i populationen exklusive konstaterad övertäckning), dem som av olika skäl varit förhindrade att medverka (4,9 procent) men inte dem som inte är anträffade (18,4 procent). Av dessa 18,4 procent finns det självklart både dem som inte har utvandrat men också en del som utvandrat och inte anmält det, men där SCB inte lyckats fastställa att det är fråga om utvandring. I tabell 2 anges andelen bortfall i procent av respektive stratum.

Tabell 2. Bortfall i procent av urvalet exklusive konstaterad övertäckning i respektive stratum i LNU-UFB

Region	Ålder		
	18–30	31–55	56–74
Norden	30,8	30,2	26,7
EU15 plus	30,6	24,9	29,2
Övriga Europa	39,1	35,4	41,7
Mellanöstern och Nordafrika	37,1	38,5	45,7
Övriga Afrika	50,1	47,1	48,4
Övriga Asien	33,1	40,4	45,2
Latinamerika	34,7	36,1	36,9

En närmare granskning av sammansättningen av bortfallet efter orsak i olika regioner visar att andelen av urvalet som avböjer medverkan är mer eller mindre densamma oberoende av region. Andelen som är förhindrade att medverka varierar betydligt mer, men ligger för alla grupper på nivåer under 10 procent. Högst är den för personer från Övriga Asien och Övriga Europa med i

båda fallen 7,5 procent och lägst för dem från EU15 plus med 2,2 procent. Den stora skillnaden finns vad gäller dem inte är anträffade; andelen är högst för Övriga Afrika med 32,5 procent och lägst för Norden med 10,4 procent. Frågan är i vilken utsträckning dessa skillnader beror på skillnader i oredovisad utvandring.

Bortfallet är högt i alla regioner och strata men det finns betydande variationer. Det är högst bland dem som kommer från Övriga Afrika och närmast bland dem som kommer från Mellanöstern och Nordafrika samt Övriga Europa. Lägst är det bland dem som kommer från EU15 plus och Norden. De sistnämnda grupperna har bäst ställning vad gäller ekonomi, bostad mm i det svenska samhället, och de är därför kanske lättast att hitta för SCB. De har också lättast för att flytta fram och tillbaka till Sverige och har därför inte lika starka skäl att dölja en utflyttning.

Övertäckningen och bortfallet är större än i den ordinarie LNU2010. I den var övertäckningen efter bortfallsuppföljning 2 (inklusive förkortad intervju) 2,1 procent och bortfallet av urvalet exklusive övertäckningen 28,0 procent (av dessa 28,0 procent var 8,9 procent personer som inte anträffades). Se Göransson och Johansson (2012).

Som en jämförelse kan nämnas att i en intervjuundersökning av ungefär 3500 utlandsfödda i Sverige som hade Finland, Italien, Jugoslavien och Tyskland som födelseländer under hösten 1969 var bortfallet (när övertäckningen eliminerats) betydligt lägre. För de olika födelseländerna var andelen bortfall 10,2 procent för Finland, 10,0 procent för Italien, 7,5 procent för Jugoslavien och 8,8 procent för Tyskland. Det ska dock nämnas att den konstaterade övertäckningen var betydligt större än i LNU-UFB. Högst var den bland dem som var födda i Italien med ungefär 22 procent av bruttourvalet. Se Wadensjö (1973). Möjligen var man bättre på att fastställa övertäckning 1969 än vad som är fallet nu och/eller var benägenheten att anmäla utflyttning större.

Vi ska nu mer översiktligt se hur andelen intervjuade skiljer sig åt mellan personer med olika karakteristika

1. Kvinnor deltar i intervjuerna i något större utsträckning än männen. Männen är oftare inte anträffade.

2. Det finns relativt små skillnader mellan olika åldersgrupper. Högst andel intervjuade har lite överraskande de yngsta (18–25 år). De äldsta åldersgrupperna är oftare förhindrade att medverka.
3. En uppdelning efter civilstånd visar att andelen intervjuade är högst bland dem som är gifta. Andelen som inte är anträffade är lägre i denna grupp.
4. De som flyttat till Sverige som unga (upp till 35 år) är intervjuade i större utsträckning än de som har kommit till Sverige i en högre ålder. De som flyttat hit som unga är oftare anträffade.
5. De som vistats i Sverige länge är intervjuade i större utsträckning. De är anträffade i mycket högre utsträckning.
6. Skillnaderna är stora mellan olika delar av Sverige. En uppdelning i fyra områden – tre storstadsområden och övriga kommuner – visar att andelen intervjuade är lägst i Stockholm, näst lägst i Malmö, därefter i Göteborg och högst i gruppen övriga kommuner. En uppdelning efter län visar på en hög intervjuandel i Norrlandslänet och en låg andel i Stockholms län. Andelen intervjuade är allra lägst i Gotlands län, men antalet personer från detta län som ingår i urvalet i undersökningen är mycket få (endast 11 individer)

Det finns en samvariation mellan de olika egenskaperna. De som bor i storstadsområdena har till exempel kortare vistelsetid i Sverige än de som bor i övriga kommuner.

Vad gäller barn-UFB så identifieras 848 barn för möjliga intervjuer (barn till intervjupersoner i åldrarna 10–18 år). Av dem deltog 435 (av dem var 216 pojkar och 219 flickor). De vanligaste förklaringarna till bortfall var att de inte ville delta (180) eller att deras föräldrar inte ville att de skulle delta (98). Barnen är jämnt fördelade på de olika årsklasserna mellan 10 och 18 år. Det finns alltså ett bortfall i två steg. Dels finns det ett bortfall bland föräldrarna och då är deras barn inte aktuella för intervjuer. Dels finns det ett bortfall bland barnen, även när föräldrarna deltar i undersökningen. En positiv indikation på att bortfallet inte är systematiskt är den jämna fördelningen på pojkar och flickor och över ettårsåldersklasser.

Några slutsatser¹²

Det finns anledning att dra några slutsatser från denna genomgång.

1. Ett stort problem är den höga omfattningen av övertäckning och bortfall, där en del av bortfallet troligen är övertäckning. Det leder till ökade kostnader för att genomföra undersökningar eller som i denna undersökning (LNU-UFB) att vi får färre intervjuer genomförda. Det kostar att leta efter personer som inte finns i landet. Det gör också att de slutsatser man drar av undersökningen blir osäkrare i olika avseenden, då bortfallet och den dolda övertäckningen troligen inte är slumpmässiga utan varierar med olika egenskaper hos intervjupersonerna och resultaten blir baserade på färre observationer.
2. Övertäckningen är ett stort problem när man gör undersökningar som LNU-UFB, men de är också ett stort problem när statistik baserad på register presenteras. Så blir till exempel andelen sysselsatta underskattad för dem som utlandsfödda; mer för vissa grupper än för andra. Det är en angelägen uppgift för Skatteverket och Statistiska Centralbyrån att tillsammans med andra myndigheter gemensamt verka för att få ner övertäckningen i Registret över totalbefolkningen.
3. Vi har också sett att det finns en övertäckning bland dem som kommer från andra nordiska länder. Merparten av dem som ingår i övertäckningen har troligen flyttat tillbaka till det land inom Norden de är födda i. De skulle då senast ha registrerats som utvandrare från Sverige när de registrerats som invandrare i det andra nordiska landet via det internordiska flyttningsbetyget (numera via elektronisk överföring mellan de centrala registreringsmyndigheterna). Det finns goda argument för att närmare studera hur det fungerar i praktiken.
4. Det finns också goda argument för att närmare undersöka sammansättningen av gruppen med okänt födelseland för vilken övertäckningen är extremt stor i AKU (och som i flertalet fall utvandrat efter att urvalet har dragits).

---

¹² För en mer generell genomgång av problem med migrationsstatistik se Fassmann, Reeger och Sievers (2009).

Referenser

- Bengtsson, Tore (2010), "Övertäckningen i Registret över totalbefolkningen", SCB Befolknings- och välfärdsstatistik, Bakgrundsfakta 2010:5.
- Ekberg, Jan (1995), "Höj kvalitén på befolkningsstatistiken", *Ekonomisk Debatt*, Årg. 23(4), s. 329–337.
- Fassmann, Heinz, Ursula Reeger och Wiebke Sievers (2009), *Statistics and Reality. Concepts and Measurements of Migration in Europe*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Greijer, Åsa (1995), "Uppskattning av övertäckningen i TRTB avseende utlandsfödda med hjälp av AKU", Metodrapport från BoR-avdelningen 1995:3, SCB.
- Greijer, Åsa (1996), "Övertäckningen i Registret över totalbefolkningen - en studie av postreturer", Metodrapport från BoR-avdelningen 1996:7, SCB.
- Greijer, Åsa (1997a), "Skattning av övertäckningen i folkbokföringen med hjälp av SCB:s inkomstregister", Metodrapport från BoR-avdelningen 1997:11, SCB.
- Greijer, Åsa (1997b), "Uppskattning av övertäckningen i folkbokföringen med hjälp av AKU, 1997", Metodrapport från BoR-avdelningen 1997:12, SCB.
- Göransson, Birgitta och Anton Johansson (2012), *Teknisk Rapport. Levnadsnivåundersökningen 2010*, SCB.
- Japac, Lilli, Antti Ahtianien, Jan Hörngren, Håkan Lindén, Lars Nyberg och Per Nilsson (1997), *Minska bortfallet*, SCB.
- Klinthäll, Martin (2003), *Return Migration from Sweden 1968–1998. A Longitudinal Analysis*, Lund Studies in Economic History 21, Stockholm: Almqvist & Wicksell.
- Lundström, Sixten och Carl-Erik Särndal (2001), *Estimation in the presence of nonresponse and frame imperfections*, SCB.
- Nilsson, Åke (1995), "Brister i folkbokföringen", Metodrapport från BoR-avdelningen 1995:2, SCB.
- Nilsson, Åke m.fl. (2004), "Dödlighet efter utbildning, boende och civilstånd", Demografiska rapporter 2004:4, SCB.

Nilsson, Åke (2004), "Efterkrigstidens invandring och utvandring", Demografiska rapporter 2004:5, SCB.

Qvist, Jan (1999), "Täckningsproblem i Registret över totalbefolkningen RTB. Skattning av övertäckning med en indirekt metod", R&D Report 1999:1, SCB.

SCB (2008), "Ungdomar utan fullföljd gymnasieutbildning – en undersökning med många utmaningar", Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik, Bakgrundsfakta 2008:1.

SCB (2013a), Tabellbilaga A UFB-LNU Tabeller – Resultat av fältarbetet

SCB (2013b), Teknisk Rapport. En beskrivning av genomförande och metoder.

Levnadsnivåundersökningen bland utlandsfödda och deras barn, 2013-02-22

SFS 1969:493, Lag om folkbokföring vid internordisk flyttning.

SFS 1989:1007, Lag om överenskommelse mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om folkbokföring

SFS 2005:268, Lag om överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island och Norge och Sverige om folkbokföring.

Skarman, Christer (2011), "Återutvandring efter tid i Sverige", Bakgrundsmaterial om demografi, barn och familj 2011:1, SCB.

Skatteutskottet (2005), Skatteutskottets betänkande 2004/05 Sku26, Överenskommelse mellan de nordiska länderna om folkbokföring (prop. 2004/05:1).

Skatteverket (2006), *Kartläggning av folkbokföringsfelet*, Stockholm.

SOU 2013:55, *Åtgärder för ett längre arbetsliv*. Slutbetänkande från Ålderspensionsutredningen

Wadensjö, Eskil (1973), *Immigration och samhällsekonomi*, Lund: Studentlitteratur.

The Stockholm University
Linnaeus Center for
Integration Studies (SULCIS)

Stockholms universitets Linnécentrum för integrationsstudier (SULCIS) är ett tvärvetenskapligt forskningscentrum som fokuserar på migrations och integrations frågor. SULCIS består av affilierade forskare vid Institutet för Social Forskning (SOFI), Kriminologiska institutionen, Kulturgeografiska institutionen, Nationalekonomiska institutionen och Sociologiska institutionen. För mer information, besök vår hemsida: www.su.se/sulcis

SULCIS Rapportserie

- 2011:1 Andersson Joonas, Pernilla och Eskil Wadensjö, "Rekrytering av utländsk arbetskraft: Invandras arbetsmiljö och anknytning till arbetsmarknaden i Sverige"
- 2012:1 Andersson Joonas, Pernilla och Eskil Wadensjö, "Rekrytering av utländsk arbetskraft: Invandras arbetsmiljö och anknytning till arbetsmarknaden i Sverige"
- 2013:1 Petersson, Stina "Utstationerades arbetsförhållanden på svensk arbetsmarknad. En del av det nordiska forskningsprojektet Labour migrants from Central and Eastern Europe in the Nordic countries; Patterns of migration, working conditions and recruitment practices"
- 2013:2 Petersson, Stina, "Bemanningsanställdas anställningsvillkor på svensk arbetsmarknad. En del av det nordiska forskningsprojektet Labour migrants from Central and Eastern Europe in the Nordic countries; Patterns of migration, working conditions and recruitment practices"
- 2013:3 Wadensjö, Eskil, "Övertäckning och Bortfall"